

Az egyházak jogalanyiségának problémája.

Ennek a kérdésnek a gyakorlati beállítása szempontjából jellegzetes a Magyar Magánjog Tervezetének indokolása: A Mt. nem kívánt állást foglalni azokban a vitás elméleti kérdésekben sem, melyek a *jogi személyek* csoportosítása, kategóriáik meghatározása és e *kategoriák* megjelölése körül folynak.

A jogi személyek legfőbb csoportosítása: *személyösszeségekre* és *dologösszeségekre* (*universitas personarum* és *universitas rerum*); egyesületekre és alapítványokra való felosztásuk.

A fejlődő szükségletek azonban a jogéletet számos olyan további jogi alakulatokkal gyarapították, amelyeket a tárgyi jog hasonlóképpen személyiséggel, jogképességgel ruházott fel, amelyek azonban csak erőszakoltan és tökélellenül vonhatók az *egyesület*, vagy *alapítvány* megszokott fogalma alá.

Olyan jogi alakulatok ezek, amelyek az egyesületi, vagy alapítványi jellegnek csak egyes alkotó elemeit ölelik fel, vagy éppen bizonyos átmeneti fokozatokat mutatnak.

Az elméletben ezeket többnyire köztestületek, közintézetek, testületek, intézetek stb. elnevezéssel szokás megjelölni.

Ilyenek különösen: az állam, a törvényhatóság, a község, az *egyházak*; kereskedelmi- és iparkamarák, egyetemek, gyűjteményegyetem, Magyar Tudományos Akadémia stb. Ezeket a Mt. annyiban tekinti jogi személyeknek, amennyiben őket valamely *külön* jogszabály magánjogi jogképességgel ruhazza fel.¹

Ezek a jogi alakulatok alkotják az *universitas personarum* = egyesületek és az *universitas rerum* = alapítványok mellett a jogi személyek *harmadik* csoportját, amelyeknek magánjogi jogképessége tehát *külön* jogszabályban gyökerezik, míg az érvényesen létrejött

---

¹ Ez a külön jogszabály az egyházak részéről az egyházjog. Könyvelven a szervezeti törvény, vagy egyházi alkotmány.

egyesületeket és alapítványokat maga a Mt. ruhazza fel jogképeséssel.¹

Ez az okfejtés egyenesen beletorkollik az *egyházak jogi személyiségének kérdésébe*.

Egy előző tanulmányom elején kiemeltem, hogy a római állam keretén belől kialakult egyházi testületek privilegizált *jogalanyiságukat* a középkoron keresztül mind e mai napig megtartották.

E jogalanyiség alapja az egyházak közjogi állása és e közjogi állásra vonatkozó jogszabályok összesége: az egyházjog, mint *külön jogszabály*.²

Az egyházjogok — az elvont és nagyszerű elméleti szempontok tárgyalása mellett — kevés súlyt helyeznek egyes vonatkozásokban a gyakorlati életre.

Ebben a tekintetben utalok azoknak a jogszabályoknak a hiányosságára, amelyek az egyházak keretében a *jogképes* szervek meghatározására vonatkoznak. Ebből folyóan utalhatok az egyház keretében való jogi személyek perbeli képviselőiténak rendszeretenségére is.³

---

¹ A törvényjavaslat 45. §.-nak szövege, amely az egyházat nem említi, a következő: „Minden érvényesen létrejött egyesület és alapítvány jogképes.

Jogképes továbbá az államkincstár, a törvényhatóság, a város és egyéb község, általában minden olyan jogi alakulat, vagy i n t é z m é n y, melynek a f e n n á l l ó t ö r v é n y e k értelmében önállóan lehetnek magánjogai és kötelezettségei“.

48. §. Oly jogi személyekre, melyeket külön törvény szabályoz, a reájuk vonatkozó törvények rendelkezéseit kell alkalmazni.

² E szemléletnek megfelelően mondják a Mt. indokai: „A jogi személyek harmadik csoportjára nézve a közelebbi szabályozást a vonatkozó külön törvényekre hagyja.

Mindössze néhány általános szabályt bocsát előre, amelyek a jogi személyek mindhárom kategóriájára állanak, tehát a külön törvényekben meghatározott jogi alakulatokra is, hacsak a vonatkozó specialis törvények másként nem rendelkeznek“.

A legjellegzetesebb rendelkezés a 45. §. II. bekezdése:

„A jogi személy nevében és képviselőitében szerződés kötésére és egyéb jognyilatkozat tételére, valamint más jogcselekmények véghezvitelére a jogi személynek erre rendelt szervei hivatottak“.

Az egyházak keretében a szervezetek szerint alakul ki, hogy mely szervek rendelkeznek cselekvőképes szervekkel.

³ A hazai egyházak perbeli képviselőitéről az „Erdélyrészi Jogi Közlöny“ 1916. évi évfolyamaiban részletes tanulmányt tettem közzé. Az Unitárius Egyház képviselőite külön fejezetben jelent meg.

Egyházi jogi szempontból reá utalok, hogy a jogi személy fogalmának kialakítása s alig 200 éves alkalmazása előtt és később mellette az „erkölcsi személy“ fogalma jelentkezett jogalanyként a jogi műnyelvben.

Azért volt a közhasználatban jelentősége a jogi személyiség fogalmával azonos erkölcsi személy és erkölcsi testületnek is.

A Kath. Egyház új egyházi törvénye (Corpus Juris Canonici) a természetes személy fogalmával szemben: az erkölcsi személy fogalmával él — a jogi személy helyett.

A 100 canon kijelentése azokon a pápai nyilatkozatokon nyugszik, amelyek azt tartalmazzák, hogy a katolikus egyház: *societas perfecta*.²

Ekként kétfajta *societas perfecta* van: az állam és az egyház.³

Ma az a közfelfogás jut érvényre a közjogban, hogy az állam hatáskörébe tartozik meghatározni az egyházak jogait.

A közjog vonatkozó elméletei és a tételes jogok rendelkezései e helyen csak a logikai gondolatmenet szempontjából voltak említendőek, mert a mai modern államok a történelmi egyházak közjogi jogalanyiságát elismerik s ekként is bánnak velök.⁴

A magyarországi 1848: XX. t.-c. az egyházak jogát paritásossá tette. Ez alapelven nyugszik, hogy a történelmi egyházak az állam keretén belől: egyformán jogalanyok.

Netter Antal a katolikus autonom egyházi jogot illetően azt az álláspontot foglalja el, hogy a kánoni-jogban az egyház jogalanyisága inkább csak elv. A konkrét jogok az egyházon belől levő természetes, vagy jogi személyekhez kapcsolódnak. Különösen áll ez az egyházi vagyon jogalanyára.⁵

¹ A 100 canon:

2. §. *Persona moralis collegialis constitui non potest, nisi ex tribus saltem personis physicis.*

3. §. *Personae morales sive collegiales sive non collegiales minoribus aequiparantur.*

² Aristoteles-től származó fogalmi meghatározás. Ő az államot nevezte volt: *societas perfecta*-nak, önmagában befejezettnak.

A középkori statisztikusok az egyházra is alkalmazták ezt a fogalmat.

³ Történelmileg ez az egyház és állam küzdelmében jutott a közép-korban kifejezésre.

⁴ Románia az 1928. évi kultusztörvény [Legea pentru regimul general al Cultelor] 21. §.-ban és a 11. §.-ban ismeri el az Unitárius Egyház jogalanyiságát s ekként jogi személyiségét.

⁵ Erdélyi vonatkozásban a róm. kath. status kezelésében levő status vagyonra. Erészben lásd: Bochkor Mihály egyházjogát.

Ennek az elvont elvi álláspontnak a gyakorlati életben való megjelenési formája: a püspökmegye és a püspöki joghatóság alól kivett szerzetes-rendek (exemptio-k).¹

A protestáns egyházak alkotmánysszervezete a presbyter-zsinati rendszeren nyugszik.

Ebben a rendszerben az egyházközségek jogalanyisága lép elsődlegesen előtérbe. Az egyházközségek önmagukban jogcselekményekre képes szervezetek: jogi személyek. Az egyes protestáns egyházak természetesen önálló és független szervezetek s ekként *societas perfecta*-jelleggel bírnak.

Az egyes alkotmánysszervezetek szervezeti kiépítettségétől függ, hogy minden egyes protestáns egyházban, mely szervezetek vannak akként kiépítve, hogy jogi személyeknek legyenek tekinthetők.

E részben egy nagy hibára mutattam rá már régen. A katolikus egyházban a jogok teljességének a képviselője: a püspök, tehát az esperesi kerületek csak adminisztratív szervek. Ellenben a protestáns egyházakban az *egyházkörök* (esperesi kerületek — egyházmegyék) a hívek bevonásával megszervezett testületek, amelyek a szervezetükben jogok és köteleességek alanyai lehetnek.

Törvénygyűjteményemben azt ekként fogalmaztam: az egyházi szervezetben az egyházközségek közigazgatási beosztása folytán az „Egyházkörök“ jelentkeznek oly szervezetként, amelyek jogok alanyaiként is szerepelhetnek. (T. K. 44 old.).

Az Országos törvények nem állanak ellen annak, hogy az egyes egyházkörök jelenlegi szervezetükben valójában jogalanyok ne legyenek.

Nincsenek akadályozva, hogy ingatlan vagyont szerezzenek. Szóval az egyházkörök jelenlegi szervezetükben jogalanyok.

Ebben a vonatkozásban a Szervezeti Törvény 174. §. d) pontja szerint: Az esperes képviseli az egyházkört a hatóságok és bíróságok előtt, mint az egyházközi felügyelő gondnok.

e) Elnöktársával együtt örködik az *egyházkör* s az egyes egyházközségek... vagyoni ügyei fölött.

A 190. §. pedig a felügyelő-gondnok hatásköröként megszabja:

---

¹ Idevonatkozólag az Erdélyrészi Jogi Közöny-ben az egyházak perbeli képviselőjére vonatkozó és 1916-ban megjelent tanulmány nyújt bővebb felvilágosítást, amelynek közelebbi ismertetésére ezuttal nincs szükség.

g) az esperessel együtt örködik az *egyházkör* és egyes egyházközségek valláserkölcsei élete... felett; azok *vagyon*i állását felügyeli, érdekeit, birtokviszonyait és jogait védelmezi.

k) képviseli az egyházkört a polgári hatóságok és bíróságok előtt, mint az esperes.¹

A magyarországi Unitárius Egyház alkotmányának bizottsági tárgyalása rendén a református egyház törvényének a hatása alatt a tervezetbe a vagyoni jogi személyiség, a jogi személyiség szabályozása is fel volt véve.

Jegyzeteim a részletekre nem tartalmazznak adatokat, de a fogalmazás is mutatja, hogy a ma elfogadott jogi műszóval éltünk.

A 3. §. ekként hangzott: „A magyarországi Unitárius Egyház és minden *egyházközsége* jogi személy“. ²

A bizottság elnökeként elvi álláspontomat mindvégig fenntartottam, hogy a protestáns egyházalkotmány szervezetéből az esperesi kör (egyházkör, egyházmegye) a mai fejlődés fokán ki nem hagyható. ³

Ennek megfelelően jogi személynek lett volna nyilvántartandó az egyházkör is.

¹ Ez a rendezés az elől kiemelt harmadik csoportbeli jogi személyek közé tartozó egyház részéről teljesen megfelelő és kielégítő.

A reformátusoknak 1933. évi október hó 31-én kormányzói megerősítést nyert I.-ső egyházi törvénye a 6. §.-ban összefoglalóan így rendelkezik:

„A magyarországi református egyháznak önkormányzati joggal bíró testületei az egyházközségek, az egyházmegyék és egyházkerületek.

Ezeknek megfelelő fokozatokban az egyházi szervek egyházközségek, egyházmegyeiek és egyházkerületiek.

Az egyházközségeknek az egyházmegye, az egyházmegyének az egyházkerület a felebvezési hatósága.

Az egyházat egyetemesen érdeklő ügyeket a zsinat és az egyetemes konvent intézi.

Vagyonjogi személyisége a magyarországi református egyháznak és önkormányzati joggal bíró testületeinek van.“

Ez a rendezés kerüli a jogi személy fogalmát, de a „vagyonjogi személyiség“ fogalmilag azonos.

² Az egyházkörről azért nem lehetett rendelkezés, mert a törvény azt a csonka megoldást választotta, hogy a protestáns egyházalkotmányok egyik pillérét: az egyházkört kidobta, nem szabályozta. Csupán a „főjegyző-esperes“ cím és hatáskör utal a múlt hagyományára.

³ Az 1939. évi bizottsági ülésen, amelynek elnöke voltam, ezt az elvi álláspontot nem tudtam a bizottság tagjaival elfogadtatni.

A tanulmány elején kiemelt külön szabályozás elvi jelentőségét a bizottság tagjai nem ismervén, ötletszerűen mellőzték a fent jelzett 3. §-t s ekként az elfogadott törvényből is kimaradt.¹

A törvények keletkezésének tömeglélektani szempontjai nagyon érdekesek. Ezért nem találtam feleslegesnek a magyarországi Unitárius Egyház keretében jelentkező szervezetek jogi személyisége szempontjából e jelentős hiányra is reá mutatni.²

Az erdélyi egyházi alkotmány-tervezet a régi törvény szellemének megfelelő formulával oldja meg a kérdést, amely a fenti elvi álláspontnak megfelelően az állami törvénnyel összhangban van.

Eszerint :

4. §. „Az Unitárius Egyház az önkormányzatát fokozatos egyházi hatóságai által gyakorolja.

Első foku önkormányzati hatóság az egyházközség, másodfokon : az egyházkör, harmadfoku : az egyházi főhatóság (Zsinati Főtanács, Egyházi Főtanács és Egyházi Képviselő Tanács).

Mindezek — mint az 1. §-ban hivatkozott kultusztörvény 11. §-a által elismert jogi személyiségek — a törvényes önkormányzatot testületi gyűléseik, tisztviselőik és bíróságaik útján gyakorolják az ország törvényében (kultusztörvény art. 25.) az állam részére fenntartott felügyeleti és ellenőrzési jog tiszteletben tartása mellett.³

Ez a javaslat a fent kifejtett elvi álláspontoknak minden tekintetben megfelel, s ekként az elméleti háttérnek ez a gyakorlati megoldása az élet követelményeit kielégíti.

Az a kérdés tehát, hogy az Unitárius Egyház keretében az

---

¹ Tömeglélektani szempontból jellemző volt az 1939. XI. 15-iki alkotmányozó Igazgató Tanácsra, hogy az előterjesztett javaslattal szemben elvi álláspontokat nem vett figyelembe. Kis jelentőségű módosításokat futva elfogadott, de a kérdések mélyebb jelentősége nem érdekelte. Azt is megjegyezhetem, hogy amennyiben a bizottsági javaslat az elvi módosításokkal jött volna, a törvény szövegének megfelelő módosításokat elvetette volna. Én így észleltem a tömeghangulatot.

² Gyakorlati jelentősége ennek a hiánynak a különböző hatóságokkal szemben van, mert a magyar corpus juris a jogszemélyek egységes szabályozását nem tartalmazza s ezért — mindig az egyházi szabályozás mi-k é n t-jére kíváncsiak. A szé szórt szabályok és eseti döntések nem mindig szolgálnak kellő uimutatóul.

³ A kultusztörvény 11. §-a: „A történelmi egyházak szervei, amelyek szervezeti szisztemáik értelmében alakíttatnak és képviseltetnek és az alap-

egyházkör *jogi személynek* tekintendő e, a könyvben már 1920-ban elfoglalt álláspontnak megfelelően el van döntve.

Észerint az egyházkörök épügy szerezhetnek ingatlanokat, mint az egyházközségek és az *Egyházkörre* épügy úgy testálhatók ingatlanok is, mint az Egyetemes Egyházra.

Az Egyetemes Egyház azonban felügyeleti jogkörében ezeket az alapítványokat és vagyonokat is felügyelni köteles.

A kifejtettek után az egyházközségek, egyházkörök és az Egyetemes Egyház, mint jogi személyek perbeli képviselésével külön fogok foglalkozni, mivel a jogi személyek perbeli képviselése is nagy gyakorlati jelentőséggel bír.

Kétségtelenül felmerült vitás esetekben mindig meggyőzőbb a szemünk előtt levő megoldás s ezért a szálló ige szerint: *grau ist jede Theorie*, azonban a teoriák győzik meg a gondolkozó embereket a megoldás helyességéről.

Dr. Tóth György.

---

szabályzatban benne foglaltnak (egyházközségek, parochiak, esperességek, kolostorok, arátságok, püspökségek, érsekségek és metropoliták stb.) jogi személyek“.

A cikk okfejtése nyilvánvalóvá teszi, hogy az Unitárius Egyház jelenlegi alkotmány szervezete szerint az egyházkör = esperesség = esperesi kör tehát a román tételes törvény szerint is jogi személy. Ebben a minőségében ingó- és ingatlan vagyon szerzésére jogosult.

Révész Imre válasza Révész Imrének Zoványi Jenőről.¹

Mínthogy korábbi kijelentésem szerint Révész Imrének semmiféle elmetermékével nem kívánok többé a tudomány szempontjából semmiféle vonatkozásban foglalkozni, az ő saját nyilatkozatait idézem a Protestáns Szemlében ellenem megjelent cikkével szemben:

„Nemcsak *elsőrangu tudományos munka*, de . . . érdekes könyv is. A kiváló szerző a jelenlegi forráskészletet teljesen kimerítő feldolgozásban tárja elénk a magyar puritánus = presbyterianus mozgalmak egész képét: *mozgató eszméiket . . . egészen a csak éles kritikával, finom lélektani érzékkel megállapítható . . . kulisszaitkókig*. Az óriási adathalmazt . . . *mesteri kézzel*, anyaga fölött teljesen uralkodva *csoportosította* a szerző, logikusan folyamatos, *megfelelően objektív* előadásban . . . A könyvet ezek a tudósi, történetírói jelességek teszik alkalmassá arra, hogy *olvasója a szóbanforgó kornak és embereinek lelkébe valósággal beleélhesse magát*,² s ez az, ami ezt a következetesen tudományos módszerrel megírt művet . . . olyan érdekessé, vonzóvá tudja varázsolni . . . Zoványi Jenőnek az *egész magyar protestantismus hálás* lehet azért, hogy multjának egy olyan nagyjelentőségű . . . darabját most a maga eleven egységében szólította életre . . .“

(Református Szemle 1911. 844—7. l.).

„*Hálásan* emlékezve irányomban állandóan tapasztalt . . . nagybecsü jóindulatára, legyen szabad most azt a bátorságot vennem, hogy munkásságom némely pontjaira nézve ne elégedjem

---

¹ Mivel érdemes munkatársunknak „Uj Egyháztörténetírás“ c. dolgozata, melyre vonatkozólag Révész Imre a Protestáns Szemle 1940 évi 3-ik számában „Nyilatkozat“-ot adott ki, melyet a helybeli Református Szemle is átvett, folyóiratunkban jelent meg, kötelességünknek tartjuk ezen válasz közlését. Ezzel ezt a kérdést részünkről befejezettnek tekintjük. Szerk.

² No lám! Hiszen ebben vagyok színvak! Akkor még liberalis is képes volt rá?